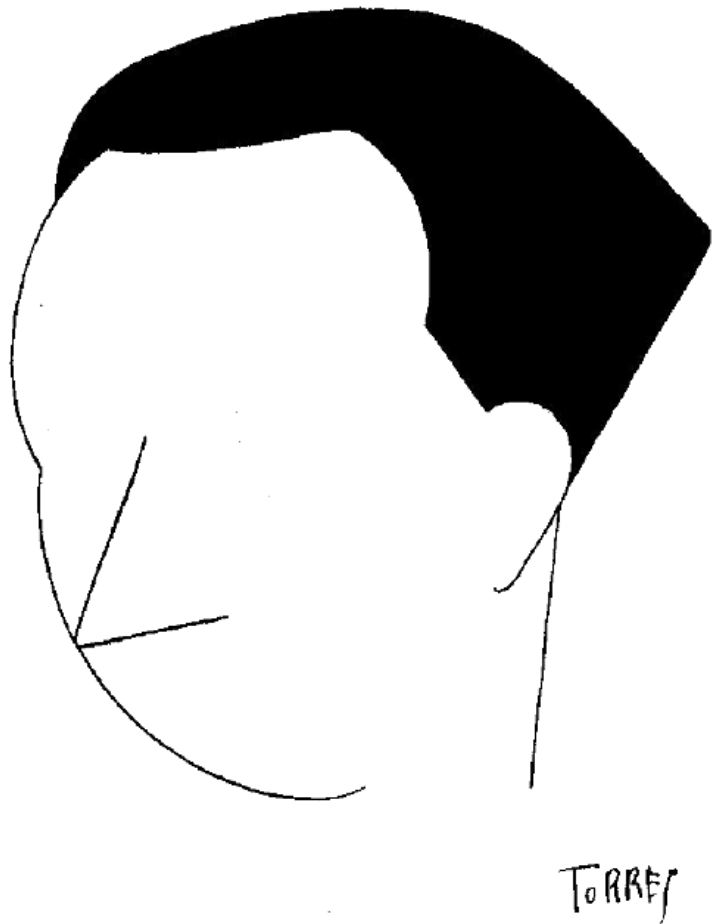

Non hai inocencia

Retallos literario de Alexandre Bóveda

Marga Romero

Tense demostrado a importancia da literatura na hora de definir unha identidade nacional, a literatura axuda a representar, a facer máis palpábel unha realidade concibida ou pensada. Crea esa realidade. Galiza foi pensada e creada tamén literariamente, sen podermos, moitas veces, desvincular a praxe política da súa transmisión ao pobo literariamente. Incapaces de trazar unha liña divisoria entre o escritor e o político. A literatura non é inocente. Segundo Miroslav Hroch en todo movemento que pensa e crea unha nación preséntanse tres fases que se suceden: descuberta da cultura nacional polas minorías intelectuais, período de axitación política e conexión social e, finalmente, asunción da identidade nacional propia.

Na identidade nacional galega, coma en todas, cobran importancia o mito das orixes, a historia sufrida e vivida, que precisa ser contada e a lingua. E así que todo este proceso ten que ver co nacionalismo galego. Murguía e os historiadores do XIX víronse apoiados pola épica pondaliana para crear os mitos que prenderían na conciencia popular. O bardo lembraba o pasado glorioso da nación de Breogán. As irmandades da Fala axitadoras conectarían coa sociedade e, creadoras de infraestructuras e canles de comunicación renovadoras, sabían da importancia do teatro para facer ver a historia do Mariscal Pardo de Cela, todos eles irmandiños, e comezar a proclamar un pensamento relixioso, tamén propio, e abatido coa morte de Prisciliano no século IV en Tréveris. Nacían mártires.

Tamén se trasladaba a Galiza o Graal. A xeración Nós e, nomeadamente Otero Pedrayo, sabía que era preciso facelo todo, non podía permitirse o luxo de andar unicamente con novelas e debía ser historiador e político. Escribe o 'Ensaio Histórico da cultura da galega' e sabe que Galiza xa estaba conformada antes de chegaren as aguias romanas, e en 'Os camiños da vida' converte en verdadeiros mártires aos de Carral individualiza a Faraldo. Aínda fai moito máis, crea a Xelmírez, e demostra a continuidade do priscilianismo nos hábitos dos franciscanos, que o abeirarán na súa tumba, exemplifica o ser e o non ser en 'Arredor de si' de Adrián Solovio, de nós e explica o 'Devalar' na fala dos camiños, transmisoras do pasado. Galiza, célula de universalidade, aberta ao mundo, provoca que en palabras de Carballo Calero, Otero tome unha vacacións como galeguista e escriba 'Fra Vernerio', non eran vacacións era situarnos na vella pel do mundo diestiana á que pertenciamos.

Os novecentistas viñeron encher 'A fiestra baldeira' coa asunción da realidade e alí no teatro os mariñeiros e o indiano compartiron o saber popular co mozo aquel que representaba aos do Seminario de Estudos Galegos, nomeadamente, Lois Tobío, que andado o tempo, habería de devolvérnos o saber de que non foron séculos tan escuros aqueles que contaron coa figura do Conde de Gondomar. E Manuel Antonio descubriu a soidade do barco e de nós, actualizada na máis terrible afronta do Prestige, unha vez máis literatura arma literaria. E Castelao construíra desde as 'Cousas da Vida', e rematou un ciclo co Sempre en Galiza, pensamento, arte e literatura que é política. Castelao no desterro, na guerra, no exilio e sempre en Galiza. En 'Memoria de Alexandre Bóveda'. E Castelao escribiu o seu 'Alba de Gloria', 'Santa Compañía dos inmortalis', personaxes poboadoras da conciencia de Galicia como nación. Culminación dun proceso: a nación. Nesa compañía non estaba o nome de Bóveda, a imaxinación de Castelao, vía desde a patria exiliada, unha fogueira en cada cemiterio, no de Pontevedra unha labarada que chegaba ate o ceu. "Era o lumedeo espírito de Bóveda que non figura na Santa Compañía dos inmortalis, porque non pertence á Historia senón a Tradición en arume de Lenda. Bóveda terá de ser nun mañán próximo ou lonxano a bandeira da nosa Redención".

Bóveda non é, en efecto, un personaxe da historia. Entra na literatura dunha maneira diferente, que se preocupou de levalo ás páxinas da literatura sentíao como un contemporáneo, un ser querido, (re)coñecido, irmán, vivo que non inmortal. Bóveda, velaí a historia, aínda agarda, velando, como dixo na súa derradeira carta a Amalia, polos fillos. Tamén por un proxecto. O Alexandre Bóveda, tamén personaxe literario, entronca cos demais Mártires da Patria, mais ten un rostro, un corpo e deixa como a súa derradeira lección: a súa cabeza ferida de morte. Son moitos os textos poéticos que se lle dedican a Alexandre Bóveda, moitos os que o nomean, moitos os que o pensan entre os amigos mortos ou asasinados. Os primeiros feitos desde a Galiza da diáspora, desde a Galiza fisterrá, por razóns lóxicas, foron entrando a partir de finais dos sesenta. Entre os primeiros, salientan a autoría de Seoane, Emilio Pita, Calviño Castro, Delgado Gurriarán (Nadel), etc. En Galiza, Luís Bouza-Brey cada Nadal escribía un poema que imprimía que era o galano para as súas amizades, un deles é o '... Memento para o Nadal de 1965', impresión dunha folla dobrada pola metade, o poema está no que sería a cara dereita interior, precedido nas anteriores dunha 'Panxoliña do longo camiño po-la Fraga', que, lóxicamente, ocultaba a valentía do poema dedicado 'In memoriam de Alexandre Bóveda'. Non hai tempo para detérmolos en todos os que viñeron despois.

O primeiro de grande calidade poética e moi difundido, a través do poemario Ao pé de cada hora (Vigo, colección Salnés, 1967) é da autoría de Salvador García Bodaño, 'No derradeiro mencer de Aleixandre Bóveda', o mozo Salvador, comprometido, que logra coa imaxe da ausencia dos galos, transmitir a profunda soidade e tristeza dos ollos mortos de Bóveda. Poema dun compromiso indiscutíbel e dunha fermosura ferinte, un poema "por tódolos homes mortos/ ao pé dos decámetros". Seguirían despois os de Celso Emilio, Manuel María, os asinados por Heriberto Bens, Daniel Méndez O' Donell, Bárbaro Tomé. Morto o can e instalada a rabia, a partir do 76 seguirían os de: Xosé Sesto López, quen dentro dunha homenaxe a Cabanillas, lembra o piñeiro de Alba onde morre Alexandre; Paz Andrade, Vitor Vaqueiro, Vergara Vilariño, Alfredo Conde, Santos Suárez, Lueiro Rey, que volve facer outro poema e que se pode ler en publicación recente da súa autoría (Edicións Xerais); Méndez Ferrín dedica un poema a Gonzalo Adrio 'Pontevedra' onde o nome de Bóveda, está entre "os mortos non vengados". A poeta Xaquina Trillo, catro composicións dos anos 90, é ate a gora a única muller con poemas dedicados a Bóveda, sabemos que isto vai mudar. O poeta Avilés de Taramancos, escribe unhas "palabras en Soutomaior a Dona Amalia Álvarez, na memoria de Alexandre Bóveda no cincuentenario do martirio" precedido dunha fermosa carta e dunha longa aperta, símbolo da nación soñada e creada, símbolo da política e da literatura. Unha literatura que non é inocente. Como non o é o mellor poemario, acusador e restaurador da memoria, de toda a literatura galega 'Os cadernos da ira' de X. M. Álvarez Cáccamo, alí está Bóveda, alí están todos, de maneira literaria e por compromiso e lealdade, os bos e xenerosos, as rapadas e as que se lle mudou o cabelo en branco. Están os nomes dos asasinados. Está o xuízo literario que adiviña o social e político: os asasinados son culpábeis.

Hai un ha novela do militante do PSOE Manuel Do-

mínguez Benavides, 'La escuadra la mandan los cabos', recuperada para a nosa historia polo labor impagábel de Edicións do Castro, na que A. Bóveda é personaxe principal do capítulo IV 'Verde con sangre', o Bóveda político percorre o mapa de Galiza para desenvolver todo o seu proxecto político. Mátno. A historia continúa por Pontearreas, Mondariz con Luís Soto e Tui. A pintora Maruxa Mallo deixou escrita un aterrorador testemuño 'Relato veraz de la realidad de Galicia', nel lembra a Didio Riobó, Cilio Martínez, Carballeira e, entre outros a Bóveda. Este texto, pasa integramente e, sen ningunha modificación, a formar o capítulo oitavo da obra sobre M. Mallo, de Ana Rodríguez-Fischer 'Objetos extraviados' (Lumen, 1995). Xosé María Álvarez Blázquez, escribe unha biografía, e Xerardo Álvarez Gallego a 'Vida, paixón e morte de Alexandre Bóveda', agora dentro da colección O Fardel da Memoria (A Nosa Terra). Máis recentemente, da autoría de Enrique Acuña temos 'Alexandre Bóveda. Na historia do nacionalismo galego' (Edicións A Nosa Terra) boa mostra da imposibilidade de desgazar o Bóveda na literatura da construción da nación. Nas 'Décadas de T. L', Tobío lembra o carácter práctico e intelixente de Bóveda, amais de explicar o necesario para comprendermos un século da nosa historia. Otero Pedrayo escribiu no 'Libro dos amigos' das horas de Bóveda aproveitadas sen perda de minuto na honra de Galiza... "Escribindo un piñeiral de Pontevedra bota sombras nas cuartillas, deixa escoitar un pranto. Ben saben por quen e por que os líricos pinos da Beiramar". E esta sexa a resposta que os rumorosos procuran, a resposta ao que din: Alexandre Bóveda. (Na foto, Alexandre Bóveda con Amalia na traseira da casa de Poio)